

A. FRIENDLEY, *The Dreadful Day, The Battle of Manzikert 1071*, London 1981 (hutchinson), 256 s.

Tarih araştırmalarında, ilmi neticeleri geniş halk kitlelerine intikalinin sağlanması, dikkate değer bir mesele olarak görünmektedir. Zira ciddi ilmi eserlerin gerek içeriği, gerekse öteki hususiyetleri ile halkın malı olması imkânsızdır. Aradaki boşluğun giderilmesi, ilmi gerceklerin halka yansıtılması tarihçilerin görevidir. Bunun içindir ki, ilmi kuruluşlar zaman zaman “halk için” ayrı yayımlar yapmak gereğini duymuşlardır. Meselâ Türk Tarih Kurumu yayınlarnının XX. dizisi, “Halk için tarih yayınları” adını taşımaktadır. Bununla berâber bu boşluğun tarihçiler tarafından tam olarak doldurulduğu söylenemez. Tarihçilerin yazdıklarının esas alanlar da bu türden eserler vermeye çalışmaktadırlar.

Önümüzde bu türden yazılmış, bir eser bulunuyor: *The Dreadful Day, The Battle of Manzikert, 1071*, (London 1981). Yazarı olan Alfred Friendley, uzun yıllar Washington Post’da çalışmış bir eski gazetecidir. Emekliye ayrıldıktan sonra, bir ara geldiği Side’yi çok sevmiş, özellikle hanımının da etkisiyle burada temin ettikleri bir eve her yaz gelmeye başlamışlardır. Bu arada kurmuş olduğu Milletlerarası Side Dostları vakfı ile yöredeki kazıları desteklemişlerdir. İşte A. Friendley’in bu eseri, kaynaklara dayanılarak yazılmış bir araştırma olmayıp, tarihi gerceklerin geniş halk kitlelerine intikalini gâye edinen bir eserdir. Bunu yazar da itiraf etmektedir.

Aslında bu, eser, A. Friendley’in Türkiye ile ilgili ikinci kitabıdır. İlk önemli çalışması, 1811-12 yıllarında Güney Anadolu kıyılarında çalışmalar yapan ve *Karamania* diye ünlü eserin müellifi Kaptan F. Beaufort’un hayatı ile ilgilidir: *Beaufort of the Admiralty, The life of Sir Francis Beaufort 1774-1857*, (London 1977). Bilindiği gibi, F. Beaufort’un yazdıkları o dönem Türkiye’sinin güney kıyıları için en önemli kaynaklardan birisidir. Onun verdiği bilgilerden sadece iki hususu hatırlatmakla yetineceğiz. İlk 8.000 nüfuslu olduğunu söylediği Antalya’da Türkler nüfusun 2/3 olup kalanı teşkil eden Rumlar, sadece Türkçe bilirlerdi; ikincisi bugünün büyük şehri (1980 sayımına göre 216.308 nüfuslu olan) Mersin, 1812 lerde kıyıda ki birkaç kulübeye yerlilerin verdiği bir isimdi. A. Friendley bu eserinde genel olarak Türklere sempati ile bakan Beaufort’un hayatını incelemiştir.

A. Friendley’in Türkleri doğrudan ilgilendiren eseri, Malazgirt savaşına ait olanıdır. Yazar, önsözde de itiraf ettiği üzere, grekçe, türkçe veyâ arapça okumamakla birlikte, batı dillerinde yazılanlar ile bazı neşredilmemiş çevirilerin yardımıyla bu eserini kaleme almıştır. Bölüm adları ve eserdeki harita ve şemalar, yazarın gazeteci özelliğini yansıtmaktadır. Eserin muhtevası kısaca şöyledir: Eser, savaşların önemini belirten bir “giriş”le başlamaktadır. Türklerin en eski tarihi 1., İslâma geçiş 2, ve Selçuklular da 3. bölümde inceleniyor. 4. Bölümde Bizans’ın zirvede olduğu devir, 5. bölümde ise alçalma devirleri gözden geçirilmektedir. 6. Bölümde Armenia söz konusu edilerek, yörenin önemi tebâruz ettirilmektedir. Türklerin, XI. yy ilk çeyreğinde bu yörede görünmeleri 7. Bölümde söz konusu edilmektedir. 8 ve 9. bölümlerde Selçuklu akınları (1048-1069) ve Bizans’ın zayıf karşılığı (1068-70) incelenmiştir. 10. Bölüm “Malazgirt’de Alacakaranlık” başlığını taşır ki, savaş asıl bu bölümde anlatılır. Savaşın yakın ve uzak sonuçları 11 ve 12. bölümlerde incelenmiş, nihâyet 13. bölümle, en önemli sonuç sayılabilecek olan Haçlı seferleri girişimi ile eser bitmektedir. Görülüyorki eserin plâni, olayı ve önemini karşılayacak niteliktedir. Verdiği bilgiler de, konularındaki ilmi eserlerden nakledilmişlerdir.

Girişde de kısaca belirtildiği gibi, doğrudan bir ilmi gerçeği ortaya çıkarmak yerine, bilim adamlarının ulaştıkları sonuçlara göre yazılan bu eser, olayları tarafsız gözle incelemesi bakımından dikkati çekiyor. Eflâki'de zikredilen ve Mevlanâ'nın rumları imarçı, Türkleri ise yıkıcı gösteren pasajı kullanılmış, lâkin bu abartılmamıştır. Bunun yanında ilim adamlarındaki bazı tarihi gerçekler de sadakatle nakledilmeye çalışılmıştır. Gerçi bunların önemli bir kısmı, bugün tartışma konusu olabilmektedir: Türklerin tamamen göçer-evli (nomad) oldukları iddiası yanında ekonomilerinin "yağma"ya dayanması, bize göre, gerçek olmamakla beraber bir kısım Türk bilim adamlarınca da kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu ve benzeri hususların özellikle Türk tarih araştırmacıları tarafından incelenmesi gerekmekte olup, buradaki bilgiler olağan karşılanabilir.

Netice olarak A. Friendley'in bu eserlerinin özellikle Batı genel efkârında lâayık olduğu yeri bulacağına inanıyoruz.

Dr. TUNCER BAYKARA